

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka a literatury

Michaela Macháčová

III.ročník – prezenční studium

Obor: český jazyk – společenské vědy

**Nivelizace valašského nářečí v mluvě nejmladší
generace**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: PhDr. Hana Marešová, Ph.D.

Olomouc 2011

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 6. 4. 2011

.....

Děkuji PhDr. Haně Marešové, Ph.D., za odborné vedení bakalářské práce, poskytování materiálů, udílení cenných rad a podnětů.

OBSAH

Úvod.....	5
TEORETICKÁ ČÁST	
1 Národní jazyk	6
2 Útvary českého národního jazyka	7
3 Dialektologie	10
3.1 Vzájemný poměr nářečí a jazyka spisovného	10
3.2 Dělení dialektů	10
4 Česká nářečí.....	12
PRAKTICKÁ ČÁST	
5 Valašské nářečí v mluvě nejmladší generace – lexikální sonda.....	14
5.1 Cíle	14
5.2 Hypotéza	14
5.3 Oblast průzkumu	14
5.4 Metoda průzkumu	15
5.5 Skupina respondentů	15
5.6 Výsledky průzkumu	16
5.7 Výsledky dotazníku.....	31
5.8 Zhodnocení dotazníku.....	31
Závěr	32

ÚVOD

Pocházím z valašské vesnice Nedašov, a proto jsem si jako studentka českého jazyka a literatury vybrala za téma své bakalářské práce valašské nářečí. Přestože již dlouhou dobu na Valašsku nebydlím, ráda se tam vracím. Ve své bakalářské práci se chci zabývat mluvou

nejmladší generace, protože zejména v této věkové skupině se rozdíl mezi nářečím a hovorovým jazykem pomalu stírají.

Cílem práce bylo zjistit, zda nářeční slova typická pro Valašsko jsou nadále známá i v kruzích nejmladší generace a zda mládež zná i původní významy těchto slov. Jako výchozí materiál byl zvolen Slovník valašského nářečí od Silvestra Kazmíře. Pro výzkum bylo zvoleno okolí Nedašova.

Teoretická část práce je věnována národnímu jazyku a jeho útvarům. Jazykové útvary jsou rozebrány z hlediska strukturního a nestrukturního.

Další kapitola se zabývá dialektologií, jejím vzájemným poměrem se spisovným jazykem, dělením dialektů a poté je zaměřena především na moravský dialekt a jeho čtyři hlavní skupiny.

V praktické části byly analyzovány výsledky výzkumu, který měl ukázat, jaký vliv má na mluvu nejmladší generace původ rodičů a dále, zda mládež mluví nářečím. Byla zvolena metoda dotazníkového průzkumu, který byl realizován ve skupině žáků na základní škole.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Národní jazyk

Národní jazyk je souhrn jazykových útvarů, které užívají při vzájemném dorozumívání příslušníci jednoho národa. Je to soubor integrovaných výrazových prostředků, které jsou územně vymezené a které jsou uvnitř funkčně a teritoriálně diferencované a sociálně stratifikované.

Dílčí úvary národního jazyka mají podobnou strukturu, podléhají společným vývojovým tendencím a navzájem na sebe působí. Národní jazyk pojem vývojový, historický. Existuje ale také i jeho současný výsledek.

V naší republice je národním jazykem český jazyk, který řadíme do indoevropské rodiny k západní větvi slovanských jazyků.

Český národní jazyk je tvořen spisovnou češtinou a souborem nespisovných útvarů, které uživatelé tohoto jazyka pokládají za české.¹

---

¹ DAVIDOVÁ, D. *Kapitoly z dialektologie*. Ostrava: Ostravská univerzita, 1992, s 41. ISBN 80-7042-384-6.

2 Útvary českého národního jazyka

Podle Davidové² můžeme útvary jazykové útvary českého jazyka dělit z různých hledisek: strukturního, promluvového, sociolingvistického, psycholingvistického, gnozeologického a vývojového. Vybrala jsem dělení z hlediska strukturního:

Strukturní útvary českého jazyka:

1) spisovné útvary

- spisovný jazyk

Spisovným útvarem je v podstatě spisovný jazyk. Jde o útvar národního jazyka, který se řídící kodifikací a který je užíván hlavně v záležitostech národní hmotné a duchovní kultury, je stylisticky rozrůzněn a reprezentuje národ. V praxi můžeme označit za spisovný jazyk ten jazyk, kterým se uživatelé, vědomě snaží o kultivovaný a vytříbený spisovný projev. Téměř každý uživatel vnáší do spisovných projevů alespoň některé méně nápadné návyky z teritoriálních jazykových útvarů (dialektů). Tyto geograficky podmíněné prvky nejsou omezeny jenom jedinci, ale stávají se běžnými v určité větší oblasti. Takovým způsobem vzniknou oblastní variety spisovného jazyka.³

- hovorová čeština

Hovorová čeština je podle J. Běliče „*mluvená forma spisovné češtiny, která je na jedné straně zbavena výlučných znaků knižního jazyka, které jsou zachovávány v oficiálních veřejných promluvách. Na druhé straně ale neobsahuje úzce nářeční jevy, které jsou dokonce i v této volnější, neoficiální podobě spisovné češtiny pocíťovány jako prvky nenoremní.*“⁴

---

² Davidová, 1992, s. 42.

³ Davidová, 1992, s. 42-43.

⁴ Davidová, 1992, s. 43.

Hovorová čeština tvoří mezistupeň mezi interdialektem a spisovným jazykem. Díky ní se do spisovného jazyka dostanou jevy, které v interdialektech nabudou celonárodního charakteru. Pomocí hovorové češtiny se spisovný jazyk zbavuje archaismů, které v interdialektech už zanikly.⁵

2) Nespisovné útvary

Nespisovné útvary jako prostředky slouží z hlediska své funkce k nemodelovanému, živelnému vyjadřování. Základem takového vyjadřování je teritoriální mluva, která se liší podle regionů.⁶

- Tradiční teritoriální dialekty, nářečí přechodová a smíšená

Dialekt (dialektismy) jsou „*slova nářeční, typická pro jednotlivé územní oblasti (šufánek, roba, ogar), z nichž některá jsou pro běžného uživatele jazyka z jiné regionální oblasti téměř nesrozumitelná (suden – koš, mejšlata – pantofle, hyjta – návštěva, šablefla – naběračka, gule – ovocné knedlíky)*.“⁷

Pokud se v nářečí objeví znaky jiného nářečí, rozlišujeme nářečí:

- nářečí přechodová: „*pokud jsou tyto znaky organickou složkou daného nářečí (o takových nářečích hovoříme i v hraničních oblastech, kde se stýkají dva, u hranic s Polskem a Slovenskem dokonce tři příbuzné jazyky)*“⁸
- nářečí smíšená: „*pokud jsou zmíněné znaky součástí systému daného nářečí nedůsledně (jedná se pouze o jednotlivá slova, popř. hláskoslovné či tvaroslovné změny, které jsou na tato slova vázány)*.“⁹

---

⁵ Davidová, 1992, s. 43.

⁶ Davidová, 1992, s. 46.

⁷ KROBOTOVÁ, M. *Úvod do české stylistiky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004, s. 30. ISBN 80-244-0315-3.

⁸ HOLUB, Z. *Dialektologická praktika*. České Budějovice: Jihočeská univerzita České Budějovice, 1996. s. 13. ISBN 80-7040-163-X.

⁹ Tamtéž.

- Interdialekt

„Postupným stíráním výlučných nářečních znaků se vytvářejí útvary nadnářeční, zachovávající jen nejzákladnější znaky příslušné nářeční skupiny. Jsou to tzv. obecná nářečí, interdialekty. Mluvíme potom o obecné češtině, obecné střední moravštině, obecné východní moravštině, obecné slezštině apod.“¹⁰

3) Nestrukturní útvary českého jazyka

Nestrukturní útvary jsou specifické slovníkové, popřípadě frazeologické vrstvy, které podmiňují rozdíly společenského charakteru. Řadíme sem profesní mluvu, slang a argot.¹¹

Profesní mluva je definována jako: *„pojmenování, kterých se používá v různých profesích místo úzce odborných termínů. Tvoří se nejčastěji univerbizací (kontrolka, signálka, textilka), uplatněním metafor, synekdochy a jiných asociací (palubovka, jedenáctka, ofsajt), skládáním (autobagrista, hydrostavba, mikrojesle) apod.“¹²*

Slang definuje Krobotová¹³ jako: *„soubor nespisovných pojmenování, která se vyskytují v pracovních nebo zájmových skupinách lidí. Typickým znakem je silná emocionalita, častá expresivní metaforičnost, deformace slova... Např. slang sportovní (zadák, běžet půlku), vojenský (opušťák, záložek, lampasák), studentský (šprtát, šrotit, prófa).“¹⁴*

Argot je pak podle Krobotové¹⁵ charakterizován jako: *„nispisovná pojmenování, kterých používají určité skupiny lidí s cílem utajit před veřejností obsah interní komunikace (prkenice – náprsní taška, stříkačka – pistole)... U nás je známý argot zlodějů, žebráckých „cechů“, prostitutek a pasáků.“¹⁶*

---

¹⁰ Holub, 1996, s. 9.

¹¹ Davidová, 1992, s. 57.

¹² Krobotová, 2004, s. 31.

¹³ Tamtéž.

¹⁴ Tamtéž.

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ Krobotová, 2004, s. 31.

3 Dialektologie

„Dialektologie je odvětví jazykovědy, které se zabývá studiem teritoriálních (místních, lokálních, zeměpisných) nářečí (dialektů) v jejich dnešním stavu i historickém vývoji na území jednotlivých národních jazyků nebo i jazykových skupin.“¹⁷

V širším kontextu můžeme říci, že je dialektologie jazykovědná disciplína, která zkoumá nespisovné útvary národních jazyků a jejich odchylky ve větších nebo menších oblastech, jež národní jazyky pokrývají.¹⁸

3.1 Vzájemný poměr nářečí a jazyka spisovného

Spisovný jazyk je ve velmi úzkém vztahu s dialekty, zejména s místními. Tento těsný vzájemný vztah mezi nářečím a spisovným jazykem je dán už tím, že jazyk spisovný vznikl z nářečního základu, a to povětšinou z dialektu takové oblasti, ve které bylo středisko politické a kulturní moci. Dnes je tomu ale jinak. Spisovný jazyk si vzal za úkol zajistit potřeby styku mezi všemi příslušníky národa. Nářečí ale umožňují styk mezi příslušníky jistých (místních nebo společenských) celků.¹⁹

3.2 Dělení dialektů

- Dialekty místní

Za místní (lokálním, teritoriálním) nářečí můžeme označit řeč lidí, která je rozlišena (diferencovanou) podle místa, to znamená zeměpisně (geograficky). Jeho úloha spočívá v tom, že je dorozumívacím prostředkem určité části národa bez rozdílu na její společenské postavení, části, která žije v oblasti, jíž lze geograficky vymezit. S tímto geografickým omezením místních nářečí souvisí i to, že slouží svým uživatelům jako nástroj styku v běžném denním životě.²⁰

---

¹⁷ Davidová, 1992, s. 5.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ KELLNER, A. *Úvod do dialektologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1954, s. 75. Bez ISBN.

²⁰ Kellner, 1954, s. 22.

- Dialekty vrstvé

Kromě místních rozdílů existují v národním jazyce také rozdíly, které mají svou obecnou příčinu ve společenském rozvrstvení jeho příslušníků. Můžeme rozlišovat rozvrstvení společenských tříd, zaměstnání, povolání, zálib, pohlaví nebo stáří. Tyto soubory výrazových prostředků, kterými se od sebe navzájem odlišují uživatelé národního jazyka vlivem jistých společenských činitelů a kterých užívají určité společenské vrstvy, jež jsou určeny většinou třídně, označujeme jako nářečí vrstvá nebo také nářečí společenská (sociální). Méně obvyklý je v odborné literatuře termín nářečí zvláštní (speciální).²¹

---

²¹ Kellner, 1954, s. 74.

4 Česká nářečí

Česká nářečí můžeme podle Běliče²² rozdělit do čtyř, resp. pět, základních nářečních skupin. V každé této skupině můžeme najít společné znaky této skupiny, ale také společné znaky s ostatními českými nářečím.

- a) **Nářeční skupina česká v užším smyslu:** tuto nářeční skupinu najdeme na území Čech a v pomezích jihozápadních úsecích Moravy. Společným znakem je dvojhláska *ej* proti spisovnému psanému *y* a zčásti také *í* (např. *starej bejk, sejtko*) a dvojhláska *ou* ve shodě se spisovným jazykem (např. *houser, nesou*).²³
- středočeská podskupina
  - jihozápadočeská podskupina
  - severovýchodočeská podskupina
  - jihovýchodočeská (českomoravská) podskupina²⁴
- b) **Nářeční skupina středomoravská neboli hanácká** se nachází ve střední části bývalé Moravy (mimo jihozápadní úseky a pruh na východě). Většina středomoravského nářečí má hlásky *é, ó* proti spisovnému *y (í)* a *ou* (např. *staré bék, sétko; hóser, nesó*).²⁵
- jižní středomoravská podskupina
  - centrální (severní) středomoravská podskupina
  - západní okrajové úseky středomoravských nářečí
  - východní středomoravská nářečí²⁶

---

²² Bělič, J. Nástin české dialektologie. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972, s. 11. Bez ISBN

²³ Bělič, 1972, s. 11.

²⁴ Bělič, 1972, s. 217-235.

²⁵ Bělič, 1972, s. 11.

²⁶ Bělič, 1972, s. 240-256.

- c) **Nářeční skupina východomoravská neboli moravskoslovenská** se táhne při východních hranicích České republiky. Toto nářečí má *í (ý)* a *ú (starí bík, sítko/starý býk, sýtko; húser, nesú)*.²⁷
- jižní (slovácká) východomoravská podskupina
  - severní (valašská) východomoravská podskupina
  - západní okrajové úseky východomoravských nářečí
  - kopaničářská nářečí²⁸
- d) **Nářeční skupina slezská neboli lašská** zaujímá severovýchodní cíp Moravy a přilehlé části bývalého Slezska. Má na rozdíl od ostatních nářečí jen samohlásky krátké a proti spisovnému *ý (í)*, *ou* zpravidla většinou *y (i)*, *u (stary byk, sytko/s'itko/šytko; huser, ňesu)*.²⁹
- jižní (moravská) podskupina slezských nářečí
  - západní (opavská) podskupina slezských nářečí
  - východní (ostravská) podskupina slezských nářečí³⁰
- e) **Polsko-český smíšený pruh** najdeme východně od Ostravy a zhruba mezi Bohumínem a Jablunkovem. V tomto pruhu se objevují jevy shodné s polštinou, směrem k severovýchodu těchto jevů přibývá.³¹

---

²⁷ Bělič, 1972, s. 11.

²⁸ Bělič, 1972, s. 262-281.

²⁹ Bělič, 1972, s. 11-12.

³⁰ Bělič, 1972, s. 285-300.

³¹ Bělič, 1972, s. 12-17.

PRAKTICKÁ ČÁST

5 Valašské nářečí v mluvě nejmladší generace – lexikální sonda

5.1 Cíle

Předmětem zájmu lexikální sondy bylo zjistit, do jaké míry žáci na základní škole ještě rozumí nářečním slovům. Vybrala jsem takové pojmy, kterým starší generace bez problémů rozumí a které zároveň používá.

Všechny pojmy jsou uvedeny ve Slovníku valašského nářečí, jehož autorem je Silvestr Kažmír.

5.2 Hypotéza

Před rozdáním dotazníku respondentům byly stanoveny následující hypotézy:

- A) Většinu slov respondenti nebudou vůbec znát.
- B) Řadu pojmů respondenti znají už jen v přeneseném významu, a proto je nedokáží správně spisovně pojmenovat.

5.3 Oblast průzkumu

Za oblast výzkumu nářečních slov z Valašska byla zvolena má rodná vesnice Nedašov. Tato obec se nachází na moravskoslovenském pomezí, které je obecně nazýváno jako Závřší. Žije zde asi 1400 obyvatel. Rozloha obce je 1247 ha, z nichž téměř 40% tvoří lesy. Najdeme zde oba stupně základní školy, mateřskou školu, ordinaci praktického, dětského a zubního lékaře, dům s pečovatelskou službou a poštovní úřad. Nedašov patří do okresu Zlín.

Základní školu zde navštěvuje průměrně 400 žáků z Nedašova, Nedašovy Lhoty a Návojně. Výuka probíhá v 19 třídách a funguje zde také jedno oddělení školní družiny. V roce 2002 se škola stala příspěvkovou organizací a přešla tak na samostatné hospodaření. Od roku 2003 je její součástí i mateřská škola.³²

5.4 Metoda průzkumu

K zjištění nivelizace valašského nářečí v mluvě nejmladší generace byla zvolena dotazníková výzkumná metoda. Bylo vybráno celkem 20 nářečních slov, přičemž některá z nich již byla vybrána s tím, že je respondenti budou znát. U většiny slov jsme předpokládali, že žáci pravděpodobně již jejich význam znát nebudou. Dotazník byl anonymní a obsahuje verba (tvar infinitivu), substantiva (tvar 1. pádu), adjektivum a adverbium.

5.5 Skupina respondentů

Cílovou skupinu respondentů tvořili žáci na Základní škole v Nedašově ve věku 10 až 14 let. Vyplňování probíhalo v prosinci 2010 a v lednu 2011. Celkem bylo rozdáno 100 dotazníků.

V úvodu dotazníku měli respondenti za úkol vyplnit následující informace: věk, třídu, pohlaví, zda z Nedašova (Nedašovy Lhoty, Návojně) pochází oba rodiče, jen otec, jen matka nebo ani jeden z rodičů. Dále měli žáci uvést, kdo z jejich okolí mluví nářečím, jestli oni sami nářečí užívají, s kým a kde (ve škole, doma, v zájmovém kroužku,...).

Ve druhé části měli respondenti 20 nářečních slov, u kterých měli na výběr ze tří možností: nářeční slovo

- znají a užívají;
- znají, ale neužívají;
- neznají.

Pokud označili respondenti první dvě možnosti, měli vedle nářečního slova napsat jeho synonymum ve spisovném jazyce.

---

³² URL: <<http://www.nedasov.cz/>> [cit. 2011-01-27].

5.6 Výsledky průzkumu

Vyhodnocení dotazníku zahrnuje:

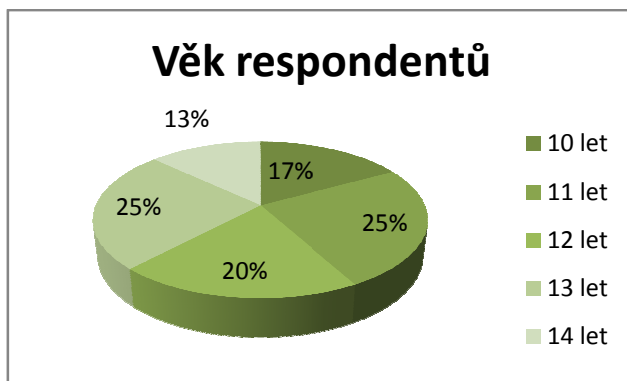
1. vyhodnocení informací o respondentech v procentech pomocí grafu
2. vysvětlení původního významu nářečního slova;
3. grafy s procentuálním vyobrazením počtu respondentů, kteří daný jev znají a používají; znají, ale nepoužívají; nepoužívají a také chybné odpovědi.

Procentuální přehled úvodních dotazníkových výpovědí:

- Věk respondentů

Dotazník vyplnilo celkem 100 respondentů, 17 % z nich mělo 10 let, 25 % respondentů 11 let, 20 % ze sta 12 let, 13 let mělo 25 % a 13 % mělo 14 let.

Graf č. 1: Věk respondentů

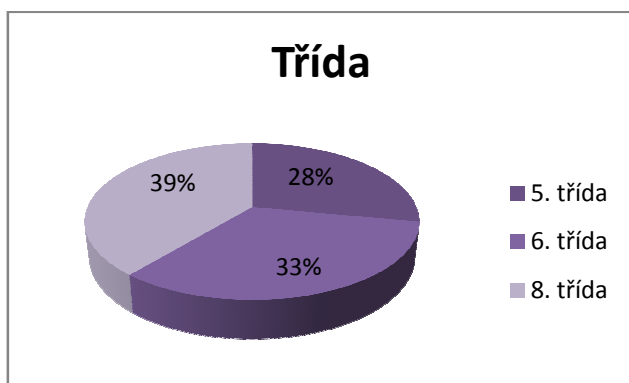

- Třída

28 % dotazovaných bylo z 5. třídy, 33 % žáků z 6. třídy a 39 % respondentů z 8. třídy.

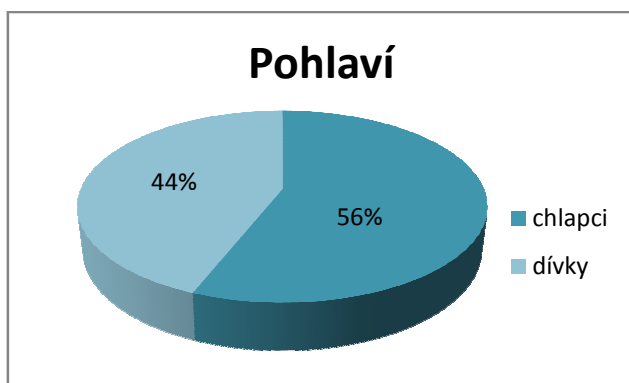
Graf č. 2: Třída

- Pohlaví

Dotazník dohromady vyplnilo 100 žáků (100 %), z toho bylo 56 % chlapců a 44 % dívek.

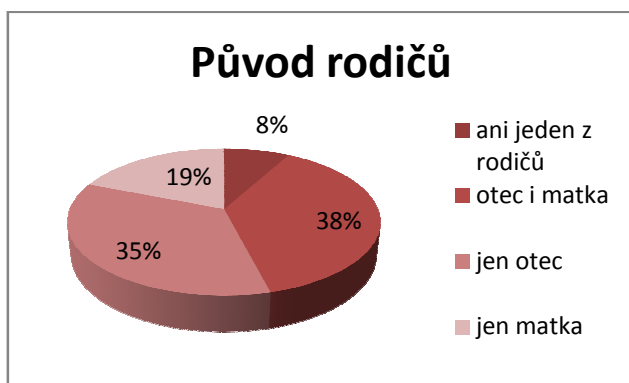
Graf č. 3: Pohlaví

- Původ rodičů

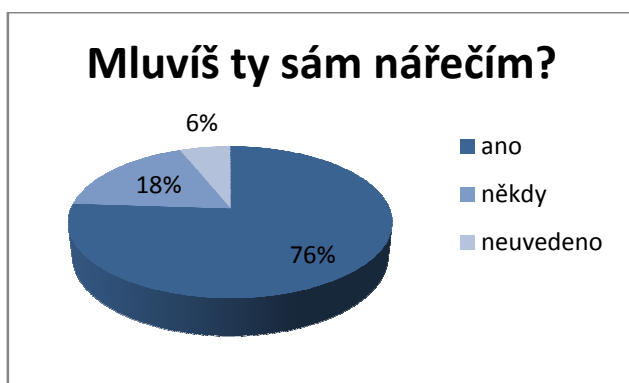
Z Nedašova (Nedašovy Lhoty, Návojně) nepochází 8 % rodičů. 38 % respondentů uvedlo, že z Nedašova pochází otec i matka. 35 % uvedlo, že z Nedašova pochází jen otec a 19 % žáků uvedlo, že odtud pochází jen matka.

Graf č. 4: Původ rodičů

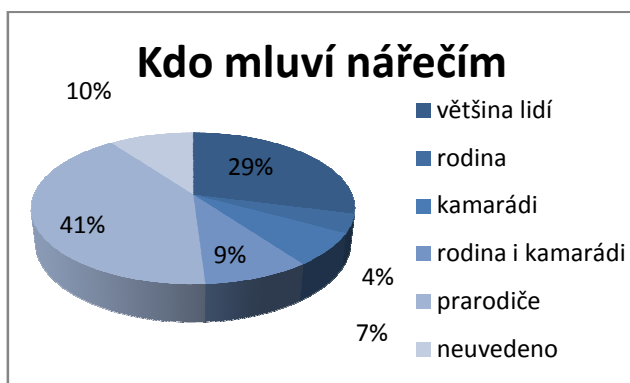
Na otázku, zda sám respondent mluví nářečím, napsalo 76 % ano, 18 % někdy a 6 % odpověď nenapsalo.

Graf č. 5: Mluvíš ty sám nářečím?

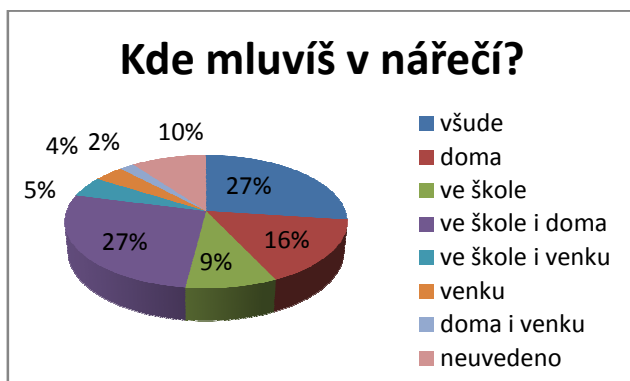
Další otázka zjišťovala, kdo z okolí respondentů mluví nářečím. 29 % napsalo většinu lidí, 4 % dotazovaných napsalo rodinu, 7 % dotazovaných napsalo kamarády, 9 % uvedlo rodinu i kamarády, 41 % uvedlo prarodiče. Otázku nezodpovědělo 10 % respondentů.

Graf č. 6: Kdo mluví nářečím

Na otázku kde mluví respondenti v nářečí, jsem dospěla k následujícím výsledkům: 27 % dotazovaných mluví nářečím všude, 16 % doma, 9 % ve škole, 27 % ve škole i doma, 5 % ve škole i venku, 4 % venku, 2 % doma i venku a 10 % dotazovaných na otázku neodpovědělo.

Graf č. 7: Kde mluvíš nářečím?

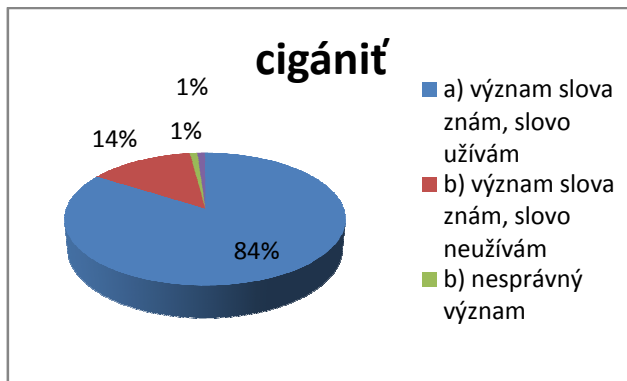

Na základě zpracování nářečních slov z dotazníků jsem dospěla k následujícím výsledkům:

1. **CIGÁNĚ** = lhát, klamat, šidit

1 % dotazovaných (ze sta respondentů) uvedlo, že daný pojem nezná, 84 % respondentů pojem zná a užívá, 14 % slovo zná, ale neužívá.

Graf č. 8: cigáně

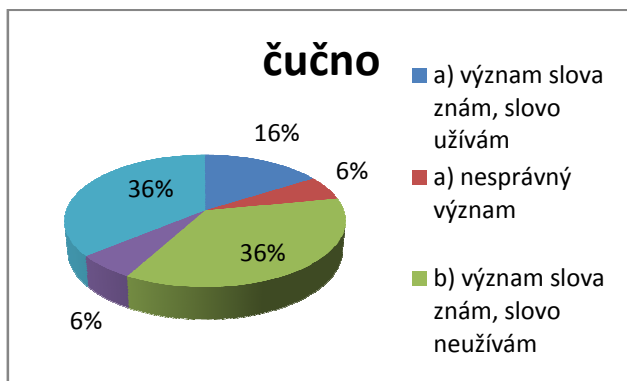

Pouze 1 % respondentů (ze sta dotazovaných), které slovo zná, ale neužívá, uvedlo chybný význam: cigán.

2. **ČUČNO** = smutno, teskno

36 % dotazovaných (ze sta respondentů) uvedlo, že daný pojem nezná, 16 % respondentů pojem zná a užívá, 36 % slovo zná, ale neužívá.

Graf č. 9: čučno

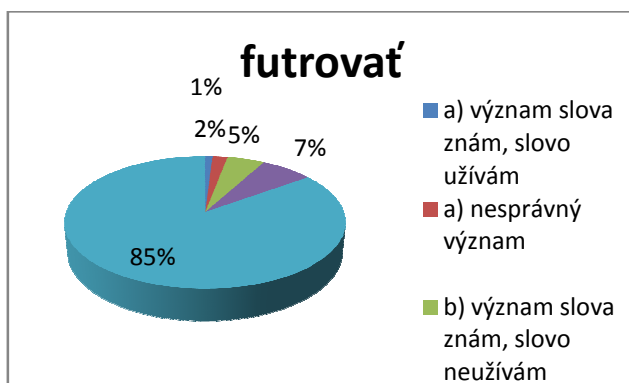

6 % respondentů (ze sta dotazovaných), které význam slova zná a slovo užívá a 6 % respondentů (ze sta dotazovaných), které slovo zná, ale neužívá, uvedlo chybný význam, např.: ticho, prázdno, pozorovat...

3. **FUTROVAĚ** = krmit, cpát se

85 % dotazovaných (ze sta respondentů) uvedlo, že daný pojem nezná, 1 % respondentů pojem zná a užívá, 5 % slovo zná, ale neužívá.

Graf č. 10: futrovať

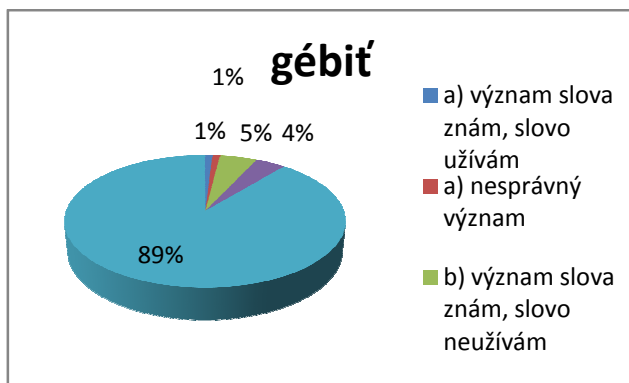

2 % respondentů (ze sta dotazovaných), které význam slova zná a slovo užívá a 7 % respondentů (ze sta dotazovaných), které slovo zná, ale neužívá, uvedlo chybný význam, např.: kouřit, dělat něco, topit, vysávat, futra u dveří...

4. **GÉBITĚ** = brečet, plakat, fňukat

89 % dotazovaných (ze sta respondentů) uvedlo, že daný pojem nezná, 1 % respondentů pojem zná a užívá, 5 % slovo zná, ale neužívá.

Graf č. 11: gébit'

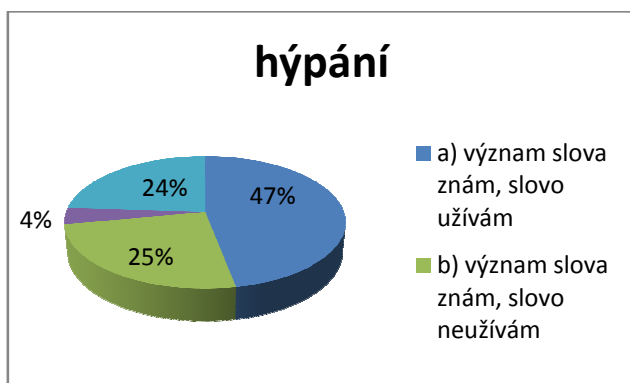

1 % respondentů (ze sta dotazovaných), které význam slova zná a slovo užívá a 4 % respondentů (ze sta dotazovaných), které slovo zná, ale neužívá, uvedlo chybný význam, např.: šklebit se, otravovat, hledět, někde být.

5. HÝPÁNÍ = skákání

24 % dotazovaných (ze sta respondentů) uvedlo, že daný pojem nezná, 47 % respondentů pojem zná a užívá, 25 % slovo zná, ale neužívá.

Graf č. 12: hýpání

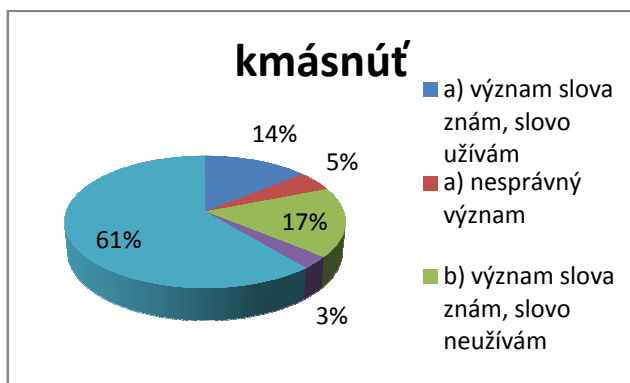

4 % respondentů (ze sta dotazovaných), které slovo zná, ale neužívá, uvedlo chybný význam, např.: divočít, dupání, ulévat se.

6. KMÁSNŮŤ = udeřit, praštit (kousnout)

61 % dotazovaných (ze sta respondentů) uvedlo, že daný pojem nezná, 14 % respondentů pojem zná a užívá, 17 % slovo zná, ale neužívá.

Graf č. 13: kmásnůť

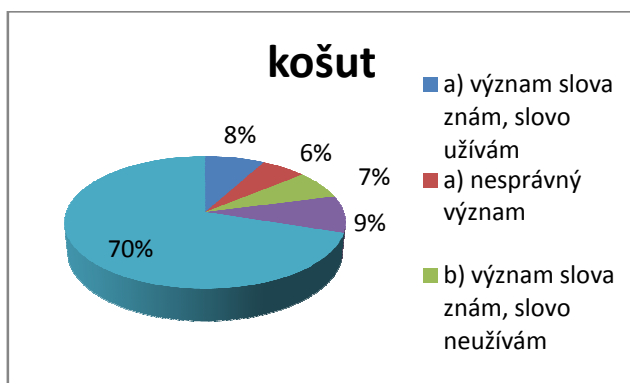

5 % respondentů (ze sta dotazovaných), které význam slova zná a slovo užívá a 3 % respondentů (ze sta dotazovaných), které slovo zná, ale neužívá, uvedlo chybný význam, např.: kopnout, ukradnout, sebrat.

7. **KOŠUT** = kozel, cap

70 % dotazovaných (ze sta respondentů) uvedlo, že daný pojem nezná, 8 % respondentů pojem zná a užívá, 7 % slovo zná, ale neužívá.

Graf č. 14: košut

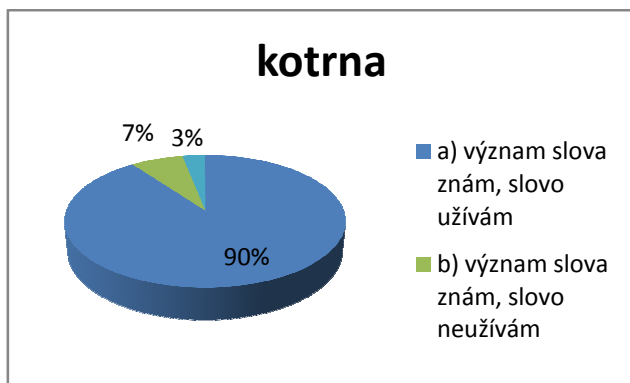

6 % respondentů (ze sta dotazovaných), které význam slova zná a slovo užívá a 9 % respondentů (ze sta dotazovaných), které slovo zná, ale neužívá, uvedlo chybný význam, např.: hlupák, kohout, nadávka, zmatkář, košík, košile, kožich, šroubek.

8. **KOTRNA** = samice králíčí

3 % dotazovaných (ze sta respondentů) uvedlo, že daný pojem nezná, 90 % respondentů pojem zná a užívá, 7 % slovo zná, ale neužívá.

Graf č. 15: kotrna

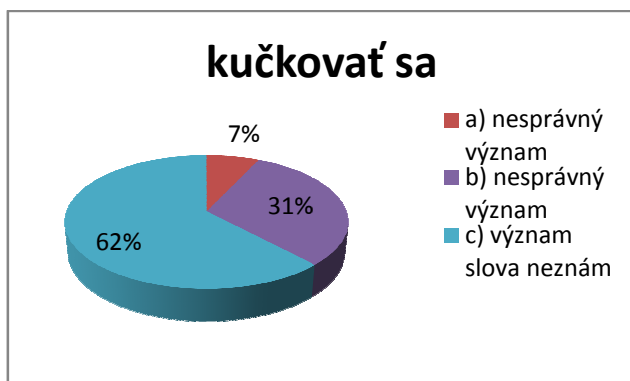

U tohoto nářečního slova žádný z respondentů (ze sta dotazovaných) nevedl chybný význam.

9. **KUČKOVAŤ SA** = probírat se ve vlasech

62 % dotazovaných (ze sta respondentů) uvedlo, že daný pojem nezná.

Graf č. 16: kučkovat' sa

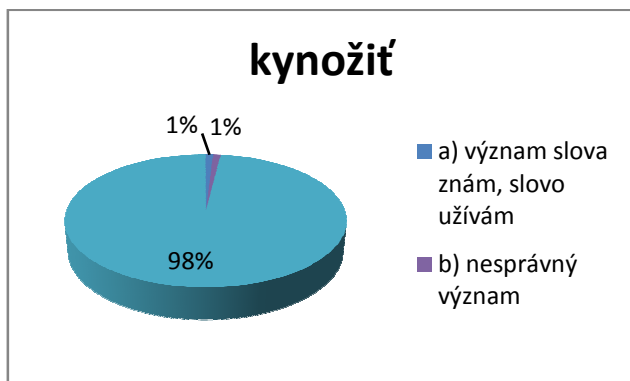

7 % respondentů (ze sta dotazovaných), které význam slova zná a slovo užívá a 31 % respondentů (ze sta dotazovaných), které slovo zná, ale ne užívá, uvedlo chybný význam, např.: bít se, dráždit se, hádat se, hrát si, líbat se, mazlit se, škádlit se, tulit se.

10. **KYNOŽIT'** = ničit, kazit, hubit

98 % dotazovaných (ze sta respondentů) uvedlo, že daný pojem nezná, 1 % respondentů pojem zná a užívá.

Graf č. 17: kynožit'

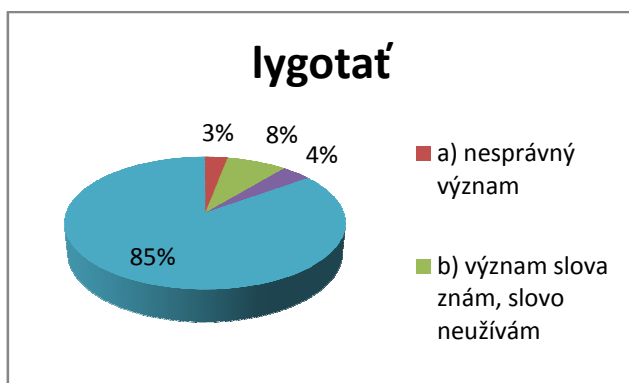

Pouze 1 % respondentů (ze sta dotazovaných), které slovo zná, ale neužívá, uvedlo chybný význam: dívat se pořád na televizi.

11. **LYGOTAŤ** = blikat

85 % dotazovaných (ze sta respondentů) uvedlo, že daný pojem nezná, 8 % slovo zná, ale neužívá.

Graf č. 18: lygotat'

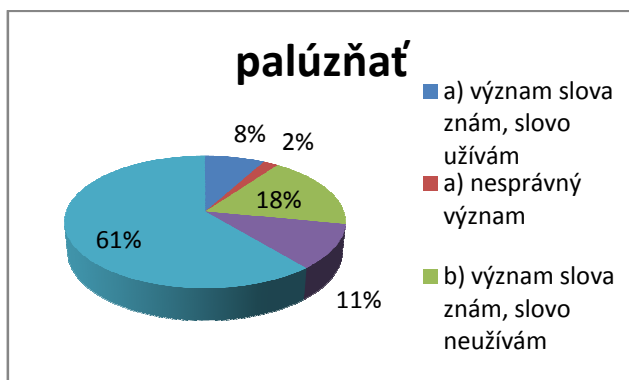

3 % respondentů (ze sta dotazovaných), které význam slova zná a slovo užívá a 4 % respondentů (ze sta dotazovaných), které slovo zná, ale neužívá, uvedlo chybný význam, např.: jde to od ruky, kecat, houpat, lyžovat, brblat.

12. **PALÚŽŇAŤ** = toulat se (bez cíle), vandrovat (po okolí)

61 % dotazovaných (ze sta respondentů) uvedlo, že daný pojem nezná, 8 % respondentů pojem zná a užívá, 18 % slovo zná, ale neužívá.

Graf č. 19: palúzňat'

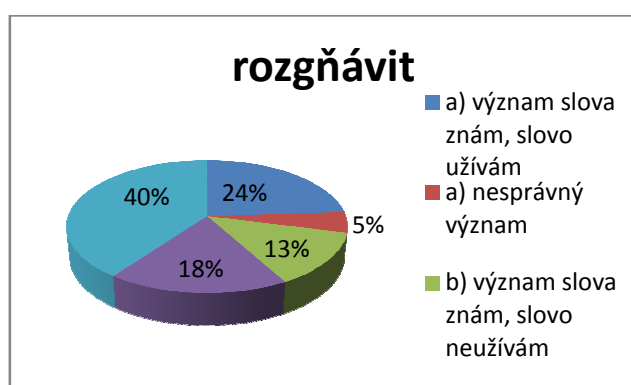

2 % respondentů (ze sta dotazovaných), které význam slova zná a slovo užívá a 11 % respondentů (ze sta dotazovaných), které slovo zná, ale neužívá, uvedlo chybný význam, např.: hledat, houpat, chodit pozdě domů, křičet, lehat si, mluvit nahlas, otravovat, prohledávat, řvát, vymýšlet si.

13. ROZGŇAVIŤ = rozmáčknot

40 % dotazovaných (ze sta respondentů) uvedlo, že daný pojem nezná, 24 % respondentů pojem zná a užívá, 13 % slovo zná, ale neužívá.

Graf č. 20: rozgňavit

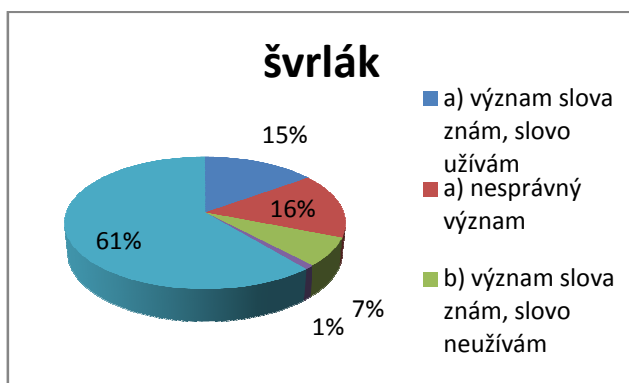

5 % respondentů (ze sta dotazovaných), které význam slova zná a slovo užívá a 18 % respondentů (ze sta dotazovaných), které slovo zná, ale neužívá, uvedlo chybný význam, např.: rozdělat, rozrýpat, ničit, otevřít, rozbrečet, rozdráždit, rozhněvat, rozpatlat, vyprovokovat, rozsýpat, roztáhnout, rozzlobit.

14. ŠVRLÁK = kvedlačka

61 % dotazovaných (ze sta respondentů) uvedlo, že daný pojem nezná, 15 % respondentů pojem zná a užívá, 7 % slovo zná, ale neužívá.

Graf č. 21: švrlák

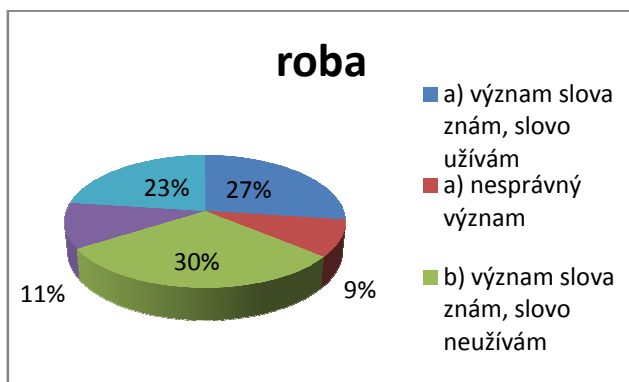

16 % respondentů (ze sta dotazovaných), které význam slova zná a slovo užívá a 1 % respondentů (ze sta dotazovaných), které slovo zná, ale neužívá, uvedlo chybný význam, např.: mixér, nůž, váleček, vařecha.

15. **ROBA** = žena obecně, manželka, dospělá dcera

23% dotazovaných (ze sta respondentů) uvedlo, že daný pojem nezná, 27 % respondentů pojem zná a užívá, 30 % slovo zná, ale neužívá.

Graf č. 22: roba

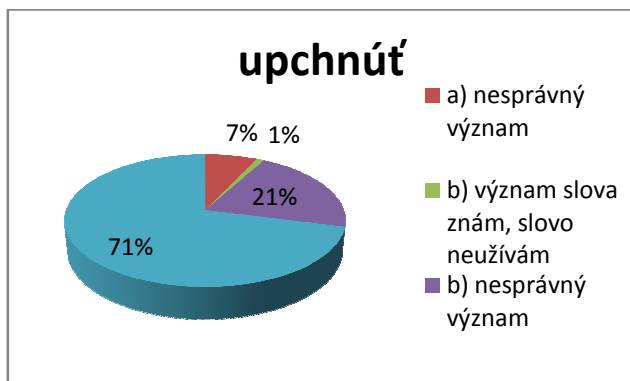

9 % respondentů (ze sta dotazovaných), které význam slova zná a slovo užívá a 11 % respondentů (ze sta dotazovaných), které slovo zná, ale neužívá, uvedlo chybný význam, např.: oděv, práce, silná, velká, pěkná, dítě.

16. **UPCHNÚŤ** = bodnout, píchnout

71 % dotazovaných (ze sta respondentů) uvedlo, že daný pojem nezná, 1 % slovo zná, ale neužívá.

Graf č. 23: upchnúť

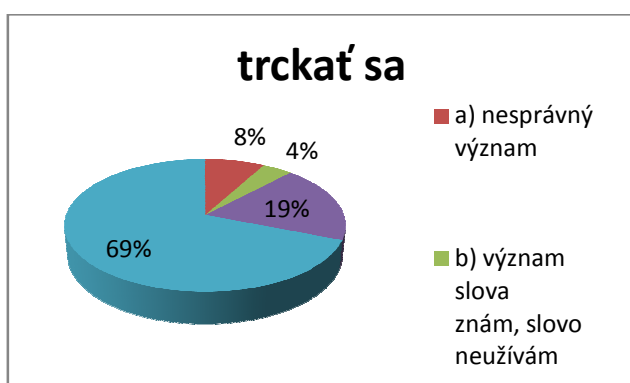

7 % respondentů (ze sta dotazovaných), které význam slova zná a slovo užívá a 21 % respondentů (ze sta dotazovaných), které slovo zná, ale neužívá, uvedlo chybný význam, např.: utéct, uhýbat, připnout, přitáhnout, přichytit, upoutat.

17. **TRCKAŤ SA** = jít pomalu malými krůčky (pěšky, klusem)

69 % dotazovaných (ze sta respondentů) uvedlo, že daný pojem nezná, 4 % slovo zná, ale neužívá.

Graf č. 24: trckať sa

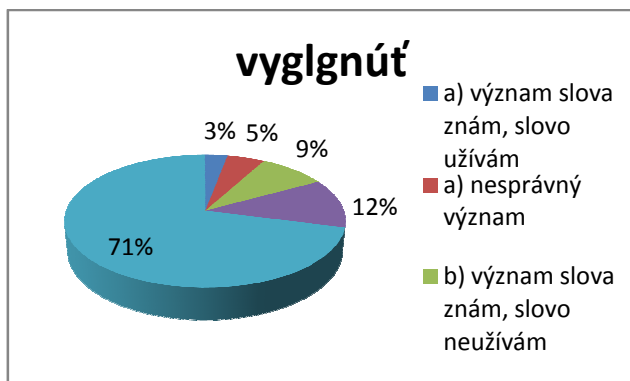
8 % respondentů (ze sta dotazovaných), které význam slova zná a slovo užívá a 19 % respondentů (ze sta dotazovaných), které slovo zná, ale neužívá, uvedlo chybný

význam, např.: drcat, milovat, provokovat, zdržet se, bít se, pracovat pomalu, rozčilovat, škádlit se.

18. VYGLGNŮŤ = vyloknout, vypít

71 % dotazovaných (ze sta respondentů) uvedlo, že daný pojem nezná, 3 % respondentů pojem zná a užívá, 9 % slovo zná, ale neužívá.

Graf č. 25: vyglgnůt'

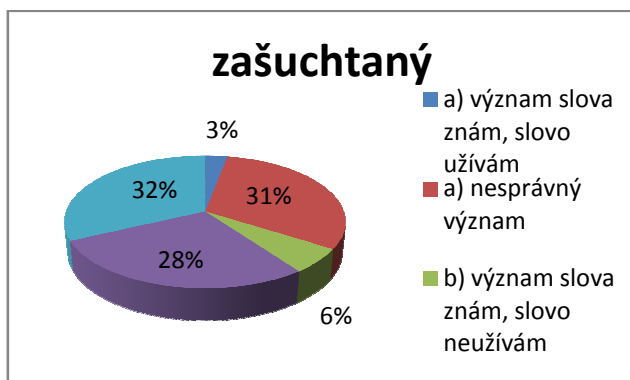

5 % respondentů (ze sta dotazovaných), které význam slova zná a slovo užívá a 9 % respondentů (ze sta dotazovaných), které slovo zná, ale neužívá, uvedlo chybný význam, např.: říhnout si, vykloubit, vyplivnout, vyzvracet, vybrat, vyprsknout.

19. ZAŠUCHTANÝ = ušpiněný, umazaný (na šatech)

32 % dotazovaných (ze sta respondentů) uvedlo, že daný pojem nezná, 3 % respondentů pojem zná a užívá, 6 % slovo zná, ale neužívá.

Graf č. 26: zašuchtaný

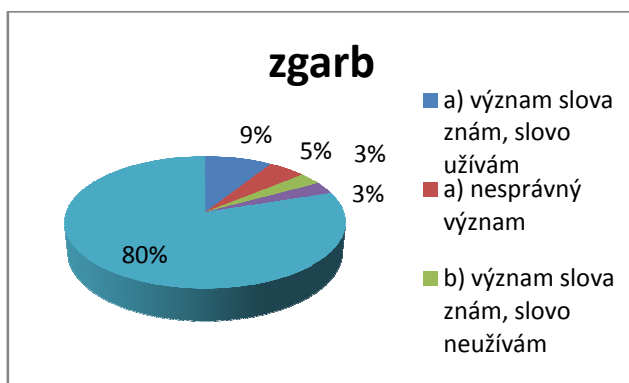

31 % respondentů (ze sta dotazovaných), které význam slova zná a slovo užívá a 28 % respondentů (ze sta dotazovaných), které slovo zná, ale neužívá, uvedlo chybný význam, např.: pomalý, šustí, zavalený, zavázaný, zmatený.

20. **ZGARb** = veteš, harampádí, zbytečná, nefunkční věc

80 % dotazovaných (ze sta respondentů) uvedlo, že daný pojem nezná, 9 % respondentů pojem zná a užívá, 3 % slovo zná, ale neužívá.

Graf č. 27: zgarb

5 % respondentů (ze sta dotazovaných), které význam slova zná a slovo užívá a 3 % respondentů (ze sta dotazovaných), které slovo zná, ale neužívá, uvedlo chybný význam, např.: zdar, staré auto.

5.7 Výsledky dotazníku

Zpracováním dotazníků, které byly použity pro získání informací o znalosti nářečí v mluvě nejmladší generace a které měli potvrdit nebo vyvrátit moji hypotézu, bylo zjištěno:

- Hypotéza A): Většinu slov respondenti nebudou vůbec znát.

Hypotéza se potvrdila. Ze dvaceti nářečních slov (100 %), 65 % nářečních slov neznalo více jak polovina dotazovaných. Dnešní žáci se pravděpodobně již nedostávají tolik do styku se starší generací, tráví více času ve škole a s kamarády. Je to dáno také tím, že někteří respondenti nemají oba rodiče nebo alespoň otce nebo matku z Valašska.

- Hypotéza B): Řadu pojmů respondenti znají už jen v přeneseném významu, a proto je neumí správně spisovně pojmenovat.

Tato hypotéza se také potvrdila, protože u většiny slov respondenti uvedli možnost význam slova znám, slovo užívám nebo význam slova znám, ale neužívám a napsali chybnou odpověď. Jen u nářečního slova *kotrna* neuvedl nikdo chybný význam. U ostatních slov uvedl vždy některý z respondentů chybnou odpověď.

5.8 Zhodnocení dotazníku

Nářečí sice nejmladší generace užívá (94 % uvedlo, že nářečí užívá), ale nezná již tolik nářečních slov jako jejich rodiče nebo prarodiče, což můžeme dokázat na výsledcích uvedených v grafech u nářečních slov. Pokud si myslí, že dané slovo znají, užívají ho často v jiném významu než v původním.

ZÁVĚR

V bakalářské práci s názvem Nivelizace valašského nářečí v mluvě nejmladší generace byla věnována analýze mluvy nejmladší generace v Nedašově a blízkém okolí. Cílem práce bylo dokázat, že nejmladší generace už příliš nářečnickým slovům nerozumí, přestože je někdy používá.

V jazykové části jsem vymezila pojmy jako je například národní jazyk, jeho dělení nebo také dialekt, který řadíme do strukturního nespisovného útvaru.

Pro zjištění vývoje v lexikální oblasti jsem zvolila valašskou vesnici Nedašov. Cílem lexikální sondy bylo zjistit, do jaké míry žáci nářečnická slova znají a užívají.

Z výsledků dotazníkové metody vyplývá, že přesto, že 94 % respondentů uvedlo, že nářečnickým mluví často nebo někdy, více než polovina respondentů nezná původní význam nářečnického slova, ačkoliv na Valašsku žijí. Slova, která jsou respondentům známá, jsou dále používána. Mnohá z nich však žáci užívají v nesprávném významu. Příčinou může být to, že nejmladší generace užívá moderní komunikační technologie, které používají zejména pro komunikaci se svými vrstevníky a nepřicházejí příliš do kontaktu se staršími generacemi. Nezanedbatelný je také vliv masových médií (televize, rozhlas, film), které užívají zejména jazykové prostředky hovorové češtiny, a vliv školského prostředí, ve kterém tráví nejmladší generace většinou více času, než v rodinném prostředí.

POUŽITÁ LITERATURA

BARTOŠ, F. *Dialektický slovník moravský*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1906. 566 s. Bez ISBN.

BĚLIČ, J. *Moravskoslovenská nářečí*. Olomouc: Studijní a lidovýchovný ústav Olomouckého kraje a Vysoká škola pedagogická v Olomouci, 1954. 23 s. Bez ISBN.

BĚLIČ, J. *Nástin české dialektologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972. 464 s. Bez ISBN.

CUŘÍN, F. A KOL. *Vývoj českého jazyka a dialektologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1975. 216 s. Bez ISBN.

DAVIDOVÁ, D. *Kapitoly z dialektologie*. Ostrava: Ostravská univerzita, 1992. 95 s. ISBN 80-7042-384-6.

HOLUB, Z. *Dialektologická praktika*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita České Budějovice, 1996. 75 s. ISBN 80-7040-163-X.

KAZMÍŘ, S. *Slovník valašského nářečí*. Vsetín: Dalibor Malina, 2001. 517 s. ISBN 80-903010-1-0.

KELLNER, A. *Úvod do dialektologie*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1954. 113 s. Bez ISBN.

KROBOTOVÁ, M. *Úvod do české stylistiky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. 126 s. ISBN 80-244-0315-3.

TRÁVNÍČEK, F. *Moravská nářečí*. Praha: Národopisná společnost československá, 1926. 21 s. Bez ISBN.

INTERNETOVÉ ZDROJE

URL: <<http://www.nedasov.cz/>> [cit. 2011-01-27].

URL: <<http://158.194.48.95/cestina/kopeccky//images/rsgallery/original/nareci.jpg>> [cit. 2011-01-27].

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Dotazník

Příloha č. 2: Mapa českého nářečí

Příloha č. 3: Ukázka valašského nářečí

Příloha č. 1: Dotazník

Jsem studentkou 3. ročníku Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci a jako téma bakalářské práce jsem vybrala analýzu valašského nářečí. Chci Vás tímto poprosit o anonymní vyplnění dotazníku, který bude podkladem pro moji práci. Vyplňte prosím všechny položky.

Děkuji za Váš čas. Michaela Macháčová.

ZŠ Nedašov

Věk:

Třída:

Pohlaví: MUŽ X ŽENA

Z Nedašova (Nedašovy Lhoty, Návojně) pochází:

- a. oba rodiče
- b. jen otec
- c. jen matka
- d. ani jeden z rodičů

Kdo z vašeho okolí mluví nářečím? _____

Mluvíš ty sám nářečím? S kým? _____

Kde? (ve škole, doma, v zájmovém kroužku,...) _____

ZAKROUŽKUJTE VŽDY JEN JEDNU VARIANTU!

Vzor:

OGAR = *chlavec, hoch, kluk*

- a. význam slova znám, slovo užívám
- b. význam slova znám, slovo neužívám
- c. význam slova neznám

FUTÉRCA = _____

- a. význam slova znám, slovo užívám
- b. význam slova znám, slovo neužívám
- c. význam slova neznám

1) CIGÁNĚ = _____

- a. význam slova znám, slovo užívám
- b. význam slova znám, slovo neužívám
- c. význam slova neznám

2) ČUČNO = _____

- a. význam slova znám, slovo užívám
- b. význam slova znám, slovo neužívám
- c. význam slova neznám

3) FUTROVAŤ = _____

- a. význam slova znám, slovo užívám
- b. význam slova znám, slovo neužívám
- c. význam slova neznám

4) GÉBIŤ = _____

- a. význam slova znám, slovo užívám
- b. význam slova znám, slovo neužívám
- c. význam slova neznám

5) HÝPÁNÍ = _____

- a. význam slova znám, slovo užívám
- b. význam slova znám, slovo neužívám
- c. význam slova neznám

6) KOŠUT = _____

- a. význam slova znám, slovo užívám
- b. význam slova znám, slovo neužívám
- c. význam slova neznám

7) KOTRNA = _____

- a. význam slova znám, slovo užívám
- b. význam slova znám, slovo neužívám
- c. význam slova neznám

8) KUČKOVATĚ SA = _____

- a. význam slova znám, slovo užívám
- b. význam slova znám, slovo neužívám
- c. význam slova neznám

9) KYNOŽIŤ = _____

- a. význam slova znám, slovo užívám
- b. význam slova znám, slovo neužívám
- c. význam slova neznám

10) LYGOTAŤ = _____

- a. význam slova znám, slovo užívám
- b. význam slova znám, slovo neužívám
- c. význam slova neznám

11) PALÚŽŇAT = _____

- a. význam slova znám, slovo užívám
- b. význam slova znám, slovo neužívám
- c. význam slova neznám

12) KMÁSNŮŤ = _____

- a. význam slova znám, slovo užívám
- b. význam slova znám, slovo neužívám
- c. význam slova neznám

13) ROZGŇAVIŤ = _____

- a. význam slova znám, slovo užívám
- b. význam slova znám, slovo neužívám
- c. význam slova neznám

14) ŠVRLÁK = _____

- a. význam slova znám, slovo užívám
- b. význam slova znám, slovo neužívám
- c. význam slova neznám

15) ROBA = _____

- a. význam slova znám, slovo užívám
- b. význam slova znám, slovo neužívám
- c. význam slova neznám

16) UPCHNŮŤ = _____

- a. význam slova znám, slovo užívám
- b. význam slova znám, slovo neužívám
- c. význam slova neznám

17) TRCKAŤ SA = _____

- a. význam slova znám, slovo užívám
- b. význam slova znám, slovo neužívám
- c. význam slova neznám

18) VYGLGNŮŤ = _____

- a. význam slova znám, slovo užívám
- b. význam slova znám, slovo neužívám
- c. význam slova neznám

19) ZAŠUCHTANÝ = _____

- a. význam slova znám, slovo užívám
- b. význam slova znám, slovo neužívám
- c. význam slova neznám

20) ZGARB = _____

- a. význam slova znám, slovo užívám
- b. význam slova znám, slovo neužívám
- c. význam slova neznám

Příloha č. 2: Příloha č. 2: Mapa českého nářečí³³

Příloha č. 3: Ukázka valašského nářečí

Valašské nářečí od Vsetína

„To zme sékli až hen na takem kopčisku nad Janlůnkú. A to je kusisko cesty, to víte, dybyzme mněli pořát' cárat' sem a tam, tož byzme teho moc nepodělali. Toš ten pán Hartman nás tam dycky réno odvézl a večer aj přijél pro nás. A vozili nám tam aj oběd, abyzme sa nemuseli baviť. Oni mají velice pěkné koně a fčilěj si jedného ešče přikúpili. Ale to je vám taká potvora, že mu rovno není. K temu sa ani priblížid', hneť sklapí uši a začne sa stavjať pánem. A toš ten pán Hartman přijél s toť tú mrchú s tym obědem. Zajél až na vrch a teho koňa vypřihl, dyž byl taký hic. My zme si posedali do tínku a začli zme jesť. A naraz vám za nama jakési dúpání a ten kůň vám leťél zrovna pomezi nás. Roby začaly křičať a chlapi chtělu chytiť; ale hned' byl na druhém konci. Aj sa gdesi o cosi uškrábíl, z boka mu tékla kréf. A to vám trvalo hodnú chvílu. S chlapů už načisto téklo, a není divu f také horko! Ale potem ho přeca enom chytíl pán Hartman a nepřejte si, co to koňisko dostalo řezu.“

Vypravovala Rozina Handlová, nar. 1878. Podle zápisu dr. Michálkové.³⁴

³³ URL: <<http://158.194.48.95/cestina/kopeccky//images/rsgallery/original/nareci.jpg>> [cit. 2011-01-27].

³⁴ Trávníček, F. Moravská nářečí. Praha: Národopisná společnost československá, 1926, s 22. Bez ISBN.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Michaela Macháčová
Katedra:	Katedra českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	PhDr. Hana Marešová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2011

Název práce:	Nivelizace valašského nářečí v mluvě nejmladší generace
Název v angličtině:	Moravian dialect leveling in speaking of the youngest generation
Anotace práce:	Bakalářská práce popisuje národní jazyk, jeho dělení a hlavně dialekt. Cílem bakalářské práce je zjistit, jak a kde žáci základních škol užívají nářečí a zda znají původní významy nářečních slov.
Klíčová slova:	jazyk, nářečí, nářeční výrazy, Valašsko, význam slova, žák, základní škola
Anotace v angličtině:	The bachelor thesis describes the national language, its structuring and its dialect in particular. The aim of the work is to find out, how and where elementary schools' pupils use the dialect and if they understand the original meaning of dialectal words.
Klíčová slova v angličtině:	language, dialect, dialectal expressions, Wallachia, word meaning, pupil, elementary school
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1 Dotazník Příloha č.2 Mapa nářečí Příloha č.3 Ukázka valašského nářečí
Rozsah práce:	38 stran
Jazyk práce:	Čeština